

Joanot Martorell

Tirant lo Blanc

Pròleg de Joan F. Mira

Edició a cura de Martí de Riquer

labutxaca

Joanot Martorell

Tirant lo Blanc

Edició de Martí de Riquer

Pròleg de Joan F. Mira

labutxaca
Barcelona

Primera edició dins Clàssics Catalans Ariel: març del 1979

Primera edició en aquest segell: octubre del 2016

© de l'edició del text: Hereus de Martí de Riquer

© del pròleg: Joan Francesc Mira, 2016

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.,

labutxaca

Fotocomposició: Víctor Igual, s. l.,

Impressió: Rodesa

Dipòsit legal: B. 2.417-2016

ISBN: 978-84-9930-983-5

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

Taula

Tirant i l'honor del cavaller, <i>per Joan F. Mira</i>	IX
Joanot Martorell, <i>per Martí de Riquer</i>	XVII
Nota editorial	XXI
 TIRANT LO BLANC	 1
Índex de noms propis	1029

CAPÍTOL I

Comença la primera part del llibre de Tirant, la qual tracta de certs virtuosos actes que féu lo comte Guillem de Varoic en los seus benaventurats darrers dies.

En tan alt grau excelleix lo militar estament, que deuria ésser molt reverit si los cavallers observaven aquell segons la fi per què fonc instituït e ordenat. E per tant com la divina Providència ha ordenat e li plau que los set planets donen influència en lo món e tenen domini sobre la humana natura, donant-los diverses inclinacions de pecar e viciosament viure, emperò no els ha tolt l'universal Creador lo franc arbitre, que si aquell és ben regit les poden, virtuosament vivint, mitigar e vençre, si usar volen de discreció; e per ço, ab lo divinal adjutori, serà departit lo present llibre de cavalleria en set parts principals, per demostrar l'honor e senyoria que los cavallers deuen haver sobre lo poble.

La primera part serà del principi de cavalleria; la segona serà de l'estament e ofici de cavalleria; lo terç és de l'examen que deu ésser fet al gentilhom o generós qui vol rebre l'orde de cavalleria; lo quart és de la forma com deu ésser fet cavaller; la cinquena és què signifiquen les armes del cavaller; la sisena és dels actes e costumes que a cavaller pertanyen; la setena e darrera és de l'honor que deu ésser feta al cavaller. Les quals set parts de cavalleria seran deduïdes en certa part del llibre. Ara, en lo principi, se tractarà de certs virtuosos actes de cavalleria que féu l'egregi e estrenu cavaller, pare de cavalleria, lo comte Guillem de Varoic en els seus benaventurats darrers dies.

CAPÍTOL II

*Com lo comte Guillem de Varoic proposà d'anar al Sant Sepulcre
e manifestà a la comtessa e als servidors la sua partida.*

En la fèrtil, rica e delitosa illa d'Anglaterra habitava un cavaller valentíssim, noble de llinatge e molt més de virtuts, lo qual per la sua gran saviesa e alt enginy havia servit per llong temps l'art de cavalleria ab grandíssima honor, la fama del qual en lo món molt triümfava, nomenat lo comte Guillem de Varoic. Aquest era un cavaller fortíssim qui en sa viril joventut havia experimentada molt la sua noble persona en l'exercici de les armes, seguint guerres així en mar com en terra, e havia portades moltes batalles a fi. Aquest s'era trobat en set batalles campals on hi havia rei o fill de rei, i de deu milia combatents ensús, e era entrat en cinc llices de camp clos, u per u, e de tots havia obtesa victòria gloriosa.

E trobant-se lo virtuós comte en edat avançada de cinquanta-cinc anys, mogut per divinal inspiració, proposà de retraure's de les armes e d'anar en peregrinació e de passar a la casa santa de Jerusalem, on tot cristià deu anar, si li és possible, per fer penitència e esmena de sos defalliments. E aquest virtuós comte hi volgué anar havent dolor e contricció de moltes morts que en la joventut sua havia fetes, seguint les guerres e batalles on s'era trobat.

E feta la deliberació, en la nit manifestà a la comtessa, muller sua, la sua breu partida, la qual ho pres ab molta impaciència, per bé que fos molt virtuosa e discreta, per la molta amor que li portava; la feminil condició promptament no pogué resistir que no demostràs ésser molt agreujada.

Al matí, lo comte se féu venir davant tots sos servidors, així hòmens com dones, e dix-los semblants paraules:

—Mos fills e fidelíssims servidors, a la majestat divina plau que jo m'he a partir de vosaltres, e la mia tornada m'és incerta, si a Jesucrist serà plasant, e lo viatge és de grandíssim perill, per què ara de present vull satisfer a cascú de vosaltres lo bon servir que fet m'haveu.

E féu-se traure una gran caixa de moneda e a cascú de sos

servidors donà molt més que no devia, que tots ne restaren molt contents. Aprés féu donació a la comtessa de tot lo comdat, a totes ses voluntats, si bé es tenia un fill de molta poca edat. E havia fet fer un anell d'or ab les armes sues e de la comtessa, lo qual anell era fet ab tal artifici, que es departia pel mig restant cascuna part anell sancer, e, ab la meitat de les armes de cascú, com era ajustat, se mostraven totes les armes.

E complit tot lo dessus dit, girà's a la virtuosa comtessa e ab cara molt afable féu-li principi ab paraules de semblant estil:

CAPÍTOL III

*Com lo comte manifestà a la comtessa sa muller la sua partida;
e les raons que li fa, e lo que ella replica.*

—L'experiència manifesta que tinc de vostra verdadera amor e condició afable, muller senyora, me fa sentir major dolor que no sentira, car per la vostra molta virtut jo us ame de sobirana amor, e grandíssima és la pena e dolor que la mia ànima sent com pens en la vostra absència; però la gran esperança que tinc me fa aconsortar, havent notícia de vostres virtuoses obres, que só cert que ab amor e paciència pendreu la mia partida, e, Déu volent, lo meu viatge, mijançant les vostres justes pregàries, prestament serà complit e s'augmentarà la vostra alegria. Jo us deïxe senyora de tot quant he, e us prec que tingau per recomanats lo fill, los servidors, vassalls e la casa; e veu's ací una part de l'anell que jo he fet fer; prec-vos carament que el tingau en lloc de la mia persona e que el guardeu fins a la mia tornada.

—Oh trista de mi! —dix l'adolorida comtessa—. ¿E serà veritat, senyor, la vostra partida que façau sens mi? Almenys feu-me gràcia que jo vaja ab vós perquè us puga servir, car més estime la mort que viure sens vostra senyoria; e si lo contrari feu, lo jorn que finiré los meus darrers dies no sentiré major dolor de la que ara sent; e a tot mon seny desige sentísseu l'extrema pena que lo meu adolorit cor sosté, com pens en l'absència vostra. Digau-me, senyor, ¿és aquest lo goig e consolació que jo esperava de vostra senyoria? ¿Aquest és lo conhort d'amor e fe conjugal

que jo tenia en vós? Oh mísera de mi! ¿On és la mia grandíssima esperança, que jo tenia, que lo restant de ma vida aturàs la senyoria vostra ab mi? ¿E no havia prou durat lo meu adolorit viduatge? Oh trista de mi, que tota la mia esperança veig perduda! Vinga la mort, puix res no em pot valer, vinguen trons e llamps e gran tempesta, per ço que lo meu senyor ature que no es puga partir de mi!

—Oh comtessa e senyora!, de mi jo bé conec que la vostra extrema amor vos fa passar los límits de la vostra gran discreció —dix lo comte—; e deveu considerar que com nostre senyor Déu fa la gràcia al pecador, que el fa venir a notícia de sos pecats e defalliments, e vol fer penitència d'aquells, que la muller qui ama tant lo seu cos, deu amar molt més l'ànima, e no li deu contrastar, ans deu fer gràcies a nostre senyor Déu com l'ha volgut il·luminar; e majorment jo, qui só tan gran pecador, que en lo temps de les guerres he fets molts mals e dans a moltes gents. ¿E no val més, puix me só apartat de les grans guerres e batalles, que em dó tot al servei de Déu e faça penitència de mos pecats, que no viure en los mundanals negocis?

—Bona cosa seria aqueixa —dix la comtessa—, emperò veig que aquest càlzer de dolor a beure s'ha, e tan amarg és per a mi, qui só estada tant de temps, que no es poria recitar, orfe de pare e de mare e viuda de marit e senyor viu, e ara que pensava que la mia fortuna fos passada, e tots los passats mals haguessen remei, e veig que les mies tristes dolors augmenten; per què poré dir que no em resta sinó aquest miserable de fill en penyora de son pare, e la trista de mare s'haurà a conhortar ab ell.

Pres lo petit fill per los cabells e tirà'ls-hi, e ab la mà li donà en la cara dient-li:

—Mon fill, plora la dolorosa partida de ton pare, e faràs companyia a la trista de ta mare.

E lo petit infant no havia sinó tres mesos que era nat, e pres-se a plorar. Lo comte, qui véu plorar la mare e lo fill, pres en si molt gran congoixa, e volent-la aconhortar no pogué retenir les llàgrimes de la sua natural amor, manifestant la dolor e compassió que tenia de la mare e del fill, e per bon espai estigué que no pogué parlar, sinó que tots tres ploraven. Com les dones e don-

zelles de la comtessa veren fer tan extrem plor als tres, mogudes de gran compassió se prengueren totes a plorar e fer grans lamentacions, per la molta amor que li portaven a la comtessa.

Les dones d'honor de la ciutat, sabent que lo comte devia partir, anaren totes al castell per pendre son comiat; com foren dins en la cambra, trobaren que lo comte estava aconhortant la comtessa.

Com la comtessa véu entrar les honrades dones, esperà que es fossen assegudes; après dix semblants paraules:

—Mitigant los treballosos assalts que en lo feminil coratge desesperades eleccions e molts greus enuigs procurant infonen, gran és l'aturmentat esperit meu, per on les mies injustes afliccions poden ésser per vosaltres, dones d'honor, conegudes. E acompanyant les mies doloroses llàgrimes e aspres sospirs, vençuts per la mia justa querella, presenten l'aflicció e obra per l'execució que tal sentiment los manifesta. A vosaltres, doncs, dones casades, endrece los meus plors, e les mies greus passions signifie, per on los meus mals, faent-los vostres, ab mi us dolgau, com semblant cas com lo meu seguir vos puga, e dolent-vos del vostre, qui us pot venir, haureu compassió del meu, qui m'és present, e les orelles dels llegints la mia dolor tal senyal facen, per on dels mals qui m'esperen me planguen, puix fermetat en los hòmens no es troba. Oh mort cruel! ¿Per què véns a qui no et vol e fuigs als qui et desigen?

Totes aquelles dones d'honor se llevaren e suplicaren a la comtessa que fos de sa mercè que donàs espai a la sua dolor, e, ab lo comte ensems, aconhortaven-la en la millor manera que podien, a ella pres-se a dir:

—No és novella cosa a mi abundar en llàgrimes, com aquest sia mon costum, car en diversos temps e anys que lo meu senyor era en les guerres de França, a mi no és estat dia freturós de llàgrimes; e, segons veig, lo restant de ma vida hauré de passar ab noves lamentacions, e millor fóra per a mi passàs ma trista vida en dorment, perquè no sentís les cruels penes qui em turmenten, e com a lacerada de tal viure, fora de tota esperança de consolació diré: los sants gloriosos prengueren martiri per Jesucrist e jo el vull pendre per vostra senyoria, qui sou mon senyor, e d'ací

avant tot lo que placent vos sia, puix fortuna alre no em consent per ésser-me vós marit e senyor. Emperò, vull que vostra senyoria sàpia tant de mi que absenta de vós estic en infern, e prop de vós en paradís.

Acabant la comtessa les sues doloroses lamentacions, parlà lo comte en la següent forma:

CAPÍTOL IV

Raons de consolació que lo comte fa a la comtessa e lo que ella replica en lo comiat; e com lo comte anà en Jerusalem.

—Gran és la contentació que la mia ànima té de vós, comtessa, del so de les darreres paraules que m'haveu ara dites, e, si a la majestat divina serà placent, la mia tornada serà molt presta en augment de vostra alegria a salut de la mia ànima. E onsevulla que jo sia, la mia ànima serà ab vós contínuament.

—¿Quina consolació puc jo haver de la vostra ànima sens lo cos? —dix la comtessa—. Mas bé só certa que per amor del fill sereu en record alguna volta de mi, car amor de lluny e fum d'estopa tot és u. ¿Voleu que us diga, senyor?: més és la mia dolor que no és la vostra amor, car si fos així com la senyoria vostra diu, crec restaríeu per l'amor mia. Mas, ¿què val al moro la crisma si no coneix la sua error? ¿Què val a mi amor de marit sens res valer?

—Comtessa senyora —dix lo comte—, ¿voleu que donem fi a paraules? Que a mi és forçat de partir, e l'anar e lo restar està en la vostra mà.

—Puix més no puc fer —dix la comtessa—, entrar-me'n he en la mia cambra, plorant la mia trista desventura.

Lo comte pres dolorós comiat d'ella, besant-la moltes voltes, llançant dels seus ulls vives llàgrimes, e de totes les altres dames pres comiat ab dolor inefable. E com se'n partí no se'n volgué portar sinó un sol escuder.

E partint de la sua ciutat de Varoic recollí's en una nau, e navegant ab pròsper vent, per son discurs de temps ell arribà en Alexandria ab bon salvament. E eixit en terra ab bona companyia féu la via de Jerusalem, e junt en Jerusalem, ell confessà bé e

diligentment sos pecats e rebé ab grandíssima devoció lo preciós cos de Jesucrist. Aprés entrà per visitar lo Sant Sepulcre de Jesucrist e aquí féu molt fervent oració ab moltes llàgrimes e ab gran contrició de sos pecats, d'on meresqué obtenir la santa perdonança.

E havent visitats tots los altres santuaris qui són en Jerusalem, e tornat en Alexandria, recollí's en una nau e passà en Venècia, e essent junt en Venècia, donà tots quants diners li eren restats a l'escuder, perquè l'havia ben servit, e collocà'l en matrimoni perquè no es curàs de tornar en Anglaterra; e féu posar fama a l'escuder com era mort, e ginyà ab mercaders que escriviren en Anglaterra com lo comte Guillem de Varoic era mort tornant-se'n de la casa santa de Jerusalem.

Sabent la virtuosa comtessa tal nova, fonc molt atribulada e féu molt desmoderat dol, e féu-li fer les obsèques que un tan virtuós cavaller era mereixedor. Aprés, per discurs de temps, lo comte se'n tornà en la sua pròpria terra, tot sol, ab los cabells llargs fins a les espatles e la barba fins a la cinta tota blanca, e vestit de l'hàbit del gloriós sant Francesc, vivint d'almoines; e secretament se posà en una devota ermita de Nostra Dona, senyora nostra, la qual distava molt poc de la sua ciutat de Varoic.

Aquesta ermita estava en una alta muntanya, molt delitosa d'arbres de gran espessura, ab una molt lúcida font qui corria. Aquest virtuós comte s'era retret en aquesta deserta habitació, fent solitària vida per fugir als mundanals negocis, a fi que de sos defalliments pogués fer condigna penitència. E perseverant en sa virtuosa vida, vivint d'almoines, una volta la setmana ell anava a la sua ciutat de Varoic per demanar caritat, e, desconegut per les gents, per la gran barba e cabells llongs que ell portava, sollicitava ses almoines e anava a la virtuosa comtessa, muller sua, per demanar-li caritat, la qual, veent-lo ab humilitat tan profunda demanar-li almoina, li feia dar molt més caritat que a tots los altres pobres; e així passà per algun temps la sua pobra e miserable vida.

Com lo rei de Canària, ab gran estol, passà en l'illa d'Anglaterra.

Seguí's après que lo gran rei de Canària, jove fortíssim, ab la viril inquieta joventut de nobles esperances guarnida, sempre aspirant a honorosa victòria, féu gran estol de naus e de galeres e passà a la noble illa d'Anglaterra ab gran multitud de gents, per ço com algunes fustes de corsaris havien robat un lloc seu. Pres en si molt gran ira e, inflammat de gran supèrbia perquè algú havia tengut gosar d'enujar-lo, ab molt gran armada partí de la sua terra, e navegant ab pròsper vent arribà en les fèrtils e pacífiques ribes d'Anglaterra; e en l'escura nit tot lo replegat estol entrà dins lo port d'Antona e ab gran astúcia desembarcaren, e tota la morisma isqué en terra, sens que per los de l'illa no foren sentits. Com foren tots en terra, ordenaren llurs batalles e començaren a córrer per l'illa.

Lo pacífic rei, sabuda la mala nova de llur venguda, ajustà la més gent que pogué per resistir-los e donà batalla als moros, on hagué molt gran conflicte: que hi morí molta gent d'una part e d'altra, e molt més dels cristians. E per ço com los moros eren molts més, llevaren lo camp, e l'anglès rei fonc romput e s'hagué a retraure ab la gent que restada li era, e recollí's dins una ciutat qui es nomena Sant Tomàs de Conturberi, allí on jau lo seu sant cos.

Lo rei d'Anglaterra tornà ajustar més gent e sabé que los moros anaven conquistant per l'illa, fent morir molts cristians, e desonint dones e donzelles e posant-les totes en captivitat. Com lo cristianíssim rei sabé que los moros havien de passar prop d'una ribera d'aigua, mès-se en un pas a l'hora de la mijanit, emperò tan secretament no es féu, que no restà que los moros n'hagueren sentiment e detingueren-se fins que fonc lo dia clar; donaren-los molt cruel batalla, en la qual moriren molts cristians, e los qui vius restaren fugiren ab l'infortunat rei, e lo rei moro restà en lo camp.

Gran fonc la desaventura d'aquest rei cristià, que nou batalles perdé, una après d'altra, e s'hagué a retraure dins la ciutat de Londres e allí se féu fort. Com los moros ho saberen, posaren-li siti entorn de la ciutat, e donaren-hi prestament un bon combat, que

entraren e prengueren fins a la meitat del pont. E cascun dia s'hi feien de molts bells fets d'armes, emperò a la fi l'afligit rei hagué d'eixir per força de Londres per la gran fam que hi havia, e féu la via de les muntanyes de Galles, e passà per la ciutat de Varoic.

Com la virtuosa comtessa sabé que lo rei venia fugint e molt desaventurat, féu aparellar per aquella nit viandes e tot lo que mester havien. La comtessa, com a dona de gran prudència, pensà com poria restaurar la sua ciutat que no es perdés tan prest; e com véu lo rei, dix-li semblants paraules:

—Virtuós senyor, en gran aflicció veig posada la senyoria vostra e a tots quants en aquesta illa som; emperò, senyor, si vostra altesa volrà aturar en aquesta vostra ciutat e mia, la trobareu abundosa de viures e de totes coses necessàries per a la guerra, car mon senyor e marit, en Guillem de Varoic, qui era comte d'aquesta terra, forní esta ciutat e lo castell així d'armes com de bombardes, ballestes e colobrines, e espingardes e molta altra artelleria; e la divina Bondat per sa clemència, qui ens ha dats quatre anys següents molt gran abundància dels fruits de la terra. Per què, la senyoria vostra pot ací segurament estar.

Respòs lo rei:

—Comtessa, a mi par que vós me donau bon consell, pus la ciutat és tan fort e ben proveïda de totes coses necessàries a la guerra, e tota hora que jo me'n vulla anar ho poré ben fer.

—Sí, santa Maria, senyor —dix la comtessa—: posat cas que los moros fossen molts més que no són, per força han de venir per lo pla, que per l'altra part no poden per lo gran riu que hi és, qui fir a les muntanyes de Galles.

—Molt só content —dix lo rei— de restar ací, e us prec, comtessa, que vós doneu orde que la mia host ab sos diners sia ben proveïda de les coses necessàries.

De continent la virtuosa comtessa se partí del rei ab dos donzelles, e ab los regidors de la ciutat anà per les cases, fent traure forment e civades e tot lo que havia necessari. Com lo rei e tots los altres veren tan gran abundància de totes coses, foren molt contents, en especial de la molta diligència de la virtuosa comtessa.

Com los moros saberen que lo rei s'era partit de la ciutat de

Londres, seguiren-lo fins que saberen que s'era recollit dins la ciutat de Varoic. Los moros, fent aquella via, combateren un castell e prengueren-lo, qui es nomenava Alimburg, qui era a dues llegües on estava lo rei. E ja que havien conquistat una gran part del regne, e lo dia de Sant Joan, lo rei moro, per fer alegria, venc ab tot son poder davant la ciutat de Varoic. L'affligit rei cristià, veent-se ab l'esperança perduda, no sabé què pogués fer: pujà-se'n alt en una torre del castell, mirant la gran morisma qui cremaven e destruïen viles e castells, faent morir tants crestians com podien, així hòmens com dones. Los qui campar podien venien cridant e corrent devers la ciutat, qui de bona mija llegua los podien ben sentir los mortals crits que daven, per lo gran perdiment que feien, per ço com los convenia de morir o d'ésser catius en poder d'infels.

E estant en tal manera, lo rei, mirant la morisma e lo gran dan que feien, de grandíssima dolor pensava morir, e no podent més mirar la sua desolació, davallà de la torre on estava e entrà-se'n dins un petit retret, e aquí començà de llançar dolorosos sospirs, e los seus ulls destil·lant vives llàgrimes, faent les majors lamentacions que un home jamés pogués fer. Los cambrers qui estaven fora del retret, estaven escoltant lo dol que lo rei feia, e com hagué molt plorat e lamentat, féu principi a semblants paraules:

CAPÍTOL VI

Lamentació que féu lo rei.

—Si a Déu placent pot ésser que jo més que vivent miserable sia envergonyit, vinga la mort sobre mi, qui és lo darrer remei de tots los mals; car a mi creixen infinits sospirs, tants e tals, que si virtut no em resistís, abreujaria los dies meus. Oh de mi, desaventurat rei, que tot lo món mos dans a pietat mouen, e tan pocs advocats en ma justa causa trobe! Oh rei sobirà de glòria, si la passió e poc saber vivament les mies fatigues a dir no em donen lloc, supleix tu, Senyor, los defectes de la mia ignorància, puix tan ample e clar camí te mostra la mia justícia! E no vulles, Senyor, per la tua pietat e misericòrdia, que aquest teu poble cres-

tià, encara que sia gran pecador, no permeta la tua clemència que sia afligit per la morisma, mas conserva'l e defén-lo, e sia reduït al teu sant servei, perquè et puga servir e donar llaor e glòria. Car en tal punt estic com lo treballat mariner que, fallint-li aquell port a on esperança de repòs presumia, per ço recòrrec a tu, sacratíssima Mare d'aquell Déu Jesús, que vulles per la tua pietat e misericòrdia socórrer e ajudar; e delliura'm d'aquesta gran impressió en la qual só posat, a fi que en lo meu regne sia glorificat lo sant nom del teu gloriós Fill.

E estant l'afligit rei en aquestes lamentacions, posà lo cap sobre lo llit, e donà-li de parer que ves entrar per la porta del retret una bellíssima donzella, vestida de domàs blanc, ab un petit infant en los seus braços; e moltes altres donzelles venien aprés d'ella cantant totes lo *Magnificat*. Com fon acabat de dir, la senyora d'elles s'acostà devers lo rei e posà-li la mà sobre lo cap e dix-li semblants paraules:

—No dubtes, rei, en res; hages bona confiança que lo Fill e la Mare t'ajudaran en aquesta gran tribulació en què posat estàs. E lo primer home que veuràs ab llonga barba, que et demanarà per amor de Déu caritat, besa'l en la boca en senyal de pau, e prega'l graciosament que deixe l'hàbit que porta, e fes-lo capità de tota la gent.

L'adolorit rei se despertà, e no véu res; estigué admirat del somni que fet havia e pensà molt en aquell, recordant-li tot lo que vist havia. E ixqué fora del retret, e foren allí tots los majors cavallers, qui digueren al rei:

—Senyor, tots los moros se són atendants davant la ciutat.

Lo rei féu molt bon esforç en la millor manera que pogué, e féu molt ben guardar aquella nit la ciutat.

Lo matí següent lo comte ermità era pujat en l'alta muntanya per a collir herbes per a sustentació de sa vida, e véu la gran morisma que corrien tota la terra; desempaà la sua deserta habitació e recollí's dins la ciutat, la qual trobà molt adolorida.

Lo pobre de vell, que molts dies eren passats que no havia menjat sinó herbes, véu la ciutat molt atribulada, anà-se'n al castell per demanar a la comtessa li plagués donar caritat. Com fonc dins lo castell, véu lo rei qui eixia d'oir missa, e veent-lo molt

prop de si, agenollà's davant ell e suplicà'l que per reverència de Déu li volgués dar caritat. E lo rei, recordant-li lo somni, ajudà'l a llevar, e besà'l en la boca, e pres-lo per la mà e mès-lo dins en una cambra. E asseguts, lo rei féu principi a semblants paraules:

CAPÍTOL VII

Com lo rei d'Anglaterra pregà a l'ermità.

—L'esperança gloriosa que tinc de la tua molta virtut, pare reverent, me dóna ànimo de pregar-te que ens vulles donar ajuda e consell en la molta nostra necessitat, com te veja home de santa vida e amic de Jesucrist, que vulles considerar e dolre't del gran dan e destrucció que aquests malvats infels fan e han fet en lo nostre regne, que la major part de l'illa han destruïda, e han-me vençudes moltes e diverses batalles e morta la millor cavalleria que en lo meu regne era. E si no has dolor de mi, hages compassió de tant de poble crestià qui és jutjat a perpetual captiveri, e dones e donzelles qui són e seran desonides e posades en captivitat; e contempla que encara que aquesta ciutat sia ben proveïda de vitualles e de les altres coses pertanyents a la guerra, que per açò no ens porem molt sostenir, per la morisma que és molta: que ja tenen conquistada la major part de l'illa e no entendran sinó en la nostra destrucció, e majorment com no esperam socors de nengú, si ja no de la misericòrdia de nostre Senyor per mijà de ta reverència. Per què et prec caramente, si tens amor a Déu ni caritat en tu habita, que hages compassió d'aquest afligit regne e desolació d'aquell, que per ta virtut te vulles despullar aqueixes robes que portes de penitència, e vulles-te vestir les de caritat, que són les armes; que mijançant l'adjutori divinal e la subjecció tua, nosaltres atenyem gloriosa victòria de nostres enemics.

Acabant lo rei paraules de tanta compassió acompanyades, l'ermità féu principi a parlar de semblant estil.

CAPÍTOL VIII

La resposta que l'ermità fa al rei.

—La celsitud de vostra senyoria e excel·lència, mon senyor, me fa estar molt admirat com jo, essent pobre e dèbil, que la senyoria vostra me demane consell e ajuda, considerada la condició e disposició mia. Com l'excel·lència vostra no ignora la mia dèbil e antiga persona ésser posada en decrepitud gran, així per los molts dies com per l'aspra vida que per llong temps he sostenguda en la muntanya, no vivint sinó d'herbes e de pa, la mia virtut no pot ésser tal que bastàs a comportar les armes, majorment com no en sia usat. ¿E demana la senyoria vostra a mi consell, qui teniu en lo regne vostre tants barons e cavallers valentíssims, aptes e molt destres en les armes, qui us poden millor de mi aconsellar e ajudar? Bé us sé dir, mon senyor, que si jo fos estat virtuós cavaller, ni sabés alguna cosa en l'art de la cavalleria, e destre en les armes, jo de bona voluntat serviria la majestat vostra e posaria la mia dèbil persona a tot perill de mort per posar en llibertat tant poble cristià, e majorment a la majestat vostra, de la qual serà gran dany que en tan gran joventut hajau ésser desposseït de la vostra real senyoria; per què suplic a l'excel·lència vostra que m'hajau per excusat.

L'adolorit rei, molt enujat de tal resposta, féu principi a tal parlar:

CAPÍTOL IX

Rèplica que lo rei fa a l'ermità.

—No és d'admetre excusació de tan justa demanda si pietat e misericòrdia en tu habiten, car no ignora la tua reverència que los sants benaventurats e los màrtirs, per augmentar e defendre la santa fe catòlica, han batallat contra los infels e han obtesa gloriosa corona de martiri e triümfant glòria, confortat lo llur virtuós ànimo per la divina potència. Per què, pare reverent, m'agenolle als teus peus e ab aquestes mies doloroses llàgrimes te torne a suplicar que si fidelíssim cristià est, que per reverència

d'aquella sacratíssima passió que lo nostre mestre e senyor Déu Jesús volgué passar en l'arbre de la vera creu, per rembre natura humana, que hages compassió de mi, afligit rei, e de tot lo poble cristià, qui tota la mia e llur esperança està en la misericòrdia de Déu, e en la tua molta virtut; e açò no em vulles denegar per la molta bondat tua.

Mogueren a pietat les doloroses llàgrimes de l'entrestit rei a l'ermità, e amollit lo seu piadós cor, llançà dels seus ulls vives llàgrimes de gran compassió. Per bé que lo prepòsit seu tostempson de subvenir-los, emperò volgué experimentar la constància del rei.

Aprés un poc espai que l'ermità hagué fet llevar lo rei, alleujades les sues llàgrimes, féu principi a tals paraules:

CAPÍTOL X

La resposta definitiva que l'ermità féu al rei.

—A tu, rei prudentíssim, jove, qui has viscut en benaventurada vida, mèritament s'esguarda en l'execució de les obres virtuoses subtilment mires; e a mi, vell, seguint les regles de cavalleria, ab grandíssim perill gloriosa fama atenga. Als vells animosos, basta que sens fer llegea de covards actes sostinguen la primera que en la joventut, ab excés de perillosos treballs, guanyaren. E posat cas veritat les tues piadoses paraules advoquen raonablement, han tengut en mi força les tues doloroses llàgrimes, ans que mon deliber, no essent a tu publicat justament, m'hagués obligat a l'execució de tal empresa. Oh entrestit rei, i en tan poca esperança tens la vida! Estuja aqueixes llàgrimes a menys desijada fortuna que aquesta. Puix veig que tes pregàries són tan humils e justes, per amor d'aquell per qui m'has conjurat e per amor de tu, qui est mon natural senyor, jo só content d'obeir los teus manaments e entendre ab summa diligència en la lliberació de tu e de ton regne, e em dispondré, si mester serà, d'entrar en batalla, així vell com me só, per defendre la cristiandat e augmentar la santa fe catòlica, e per baixar la supèrbia de la mafo-mètica secta, ab pacte tal que ta excel·lència se regesca a mon

consell, car ab lo divinal adjutori jo et daré gloriosa honor e fer-te he vencedor de tots los teus enemics.

Respòs lo rei:

—Pare reverent, puix me feu tanta gràcia, jo us promet, a fe de rei, que no passaré un punt l'ordinació vostra.

—Ara, senyor —dix l'ermità—, com seràs de fora, en la gran sala, mostra als cavallers e a tot lo poble la tua cara alegre e molt contenta, e ab gran afabilitat parlaràs a tots, e al dinar menja bé e dóna't plaer, e mostra molt més alegria de la que acostumat havies, per ço que tots aquells qui tenen l'esperança perduda la puguén recobrar; car lo senyor o lo capità, per gran adversitat que li vinga, no deu mostrar la sua cara trista per no esmaiar la sua gent. E fes-me dar unes vestidures de moro e veuràs lo que jo faré; car anant a la Casa Santa de Jerusalem fui en Alexandria, e en Barut me fonc mostrada la llengua morisca, perquè aturí grans dies ab ells, e aprenguí dins Barut fer magranes de certs materials compostes, que estan sis hores en poder-se encendre, e com són enceses bastarien a tot lo món a cremar, que com més aigua hi llencen més s'encenen, que tota l'aigua del món no les bastaria apagar, si ja no les apaguen ab oli e ab resina de pi.

—Cosa és de gran admiració —dix lo rei— que ab oli e ab resina de pi s'hagen apagar, e no ab altra cosa, car jo creia que l'aigua apagava tots los focs del món.

—No, senyor —dix l'ermità—; si la senyoria vostra me dóna llicència que vaja fins a la porta del castell, jo portaré sol un material e ab aigua clara o ab vi encendreu una antorxa.

—Per la mia fe —dix lo rei—, molt hauré singular plaer de veure-ho.

E l'ermità prestament anà a la porta del castell per ço com a l'entrar hi havia vista calç viva, pres-ne una poca gleva e tornà on era lo rei; e pres una poca d'aigua e llançà-la-hi dessus, e encès ab una palleta una candela.

Dix lo rei:

—Jo jamés haguera pogut creure experiència tal si de mos ulls no ho hagués vist. Ara no tinc res per impossible que los hòmens no sàpien fer. En especial tals sabers cauen en gents qui van molt per lo món; e prec-te, pare reverent, me faces gràcia de dir-

me totes les coses necessàries per aquest fet de les magranes, del que hi és mester.

—Jo, senyor —dix l'ermità—, les iré a comprar, per ço com sé millor conèixer los materials si són bons, per ço com jo les he fetes moltes voltes de les mies mans. E com seran fetes, jo, senyor, iré tot sol devers lo camp dels moros, e prop la tenda del rei jo posaré les magranes; e com vendrà quasi l'hora de la mijanit, les magranes seran enceses, e tots los moros cuitaran devers aquella part per apagar lo foc; e la tua senyoria estarà armat ab tota la tua gent. Com veuràs lo gran foc, ab tota la gent fir sobre ells, e faç certa la senyoria tua que deu mília dels teus basten a desconfir cent mília dels altres; car jo puc dir ab tota veritat a l'excel·lència tua que trobant-me en Barut viu un altre cas semblant d'un rei contra altre, e ab l'ajuda de nostre senyor Déu e per consell meu la ciutat fonc lliberada dels enemics, e lo rei qui estava dins la ciutat fonc venedor, e l'altre, qui el tenia assetjat, fonc vençut. E la senyoria tua deu fer son poder, e qualsevulla cavaller, de saber coses per a ofendre sos enemics e defendre sos amics.

CAPÍTOL XI

Les gràcies que lo rei d'Anglaterra fa a l'ermità.

Plagueren a l'entrestit rei les avisades paraules de l'ermità e féu-li infinides gràcies de la sua graciosa proferta, e pres en si molt gran alegria, coneixent que lo consell que li dava era de virtuós cavaller. Acceptà aquell ab molta benignitat e prestament féu fer tot lo que l'ermità havia ordenat.

E com hagueren dat fi a llur raonament, lo rei isqué en la gran sala e mostrà la sua cara a la gent, molt alegre, e lo seu gest, que paria tenir molt gran ànimo. Tots los cavallers estaven admirats com veien al rei tenir tanta contentació, car molts dies eren passats que no l'havien vist riure, ne la sua cara alegrar-se.

L'ermità, qui s'era partit del rei, poc espai passà que fon tornat de comprar les coses necessàries per a les magranes, e dix al rei:

—Senyor, un sol material nos manca, emperò jo sé que la

comtessa ne té. Com son marit Guillem de Varoic era viu ne tenia molt, per ço com serveix a moltes coses.

Dix lo rei:

—Ara vull que los dos hi anem a la comtessa per haver-ne.

Lo rei tramès a dir a la comtessa com volia anar a parlar ab ella. E eixint la comtessa de la sua cambra, véu-se lo rei davant ab l'ermità.

—Comtessa —dix lo rei—, per vostra gentilesa e virtut feu-me gràcia que em doneu un poc de sofre viu, d'aquell que té a foc que no es pot cremar, d'aquell que lo comte, vostre marit, tenia e en les antorxes, per gran vent que fes, apagar no es podia.

Respòs la comtessa:

—¿Qui ha dit a vostra senyoria que mon marit Guillem de Varoic sabia fer tals antorxes ab tal llum?

—Comtessa —dix lo rei—, aquest ermità que ací és.

E la comtessa prestament anà a la cambra de les armes e portà'n tant que lo rei ne fonc molt content.

Com lo rei fonc tornat en la gran sala e lo dinar era ja prest, lo rei pres per la mà a l'ermità e posà's en la taula, e féu seure l'ermità al costat seu, fent-li aquella honor que ell era mereixedor. Estaven admirats los servidors del rei de la molta honor que lo rei feia a l'ermità, e molt més estava admirada la virtuosa comtessa, per ço com li acostumava de donar caritat e prenia molt gran plaer e consolació de parlar ab ell, com li venia a demanar almoina, que de les raons sues restava molt aconsolada. E dolia-li molt, per la molta honor que lo rei li feia, com més caritat no li havia feta, si bé d'ell havia la natural coneixença perduda. E dix a les sues donzelles les següents paraules:

—Oh, com estic molt enujada de la mia gran ignorància, com no he feta molt més honor a n'aquest pobre d'ermità, car jo crec que ell deu ésser home de santíssima vida, com l'haja tengut tant de temps en la mia terra e no li he sabuda fer l'honor que ell era mereixedor! E veig ara que mon senyor lo rei, qui és tan benigne e piadós, lo fa menjar al seu costat. A tots los dies de ma vida me dolrà la poca honor que li he feta. Oh rei virtuos, pare de misericòrdia, lo que jo he fallit ho esmenau ara!

CAPÍTOL XII

*Com lo rei anglès donà llicència a l'ermità que anàs a fer les
magranes compostes.*

Llevant-se de taula, lo confortat rei d'Anglaterra donà llicència a l'ermità que anàs a fer les magranes, les quals en pocs dies foren fetes. E acabades aquelles, l'ermità se n'anà al rei e dix-li:

—Senyor, si vostra senyoria me dóna llicència, jo iré per donar compliment al que és estat deliberat; l'excel·lència vostra faça posar en orde tota la gent qui té d'eixir defora.

E lo rei dix que era molt content. E en l'escura nit lo virtuós ermità mudà's les vestidures que tenia aparellades de moro, e per la porta falsa del castell isqué molt secretament, que per negú no fonc vist ne conegut; e posà's dins lo camp dels moros.

E com a ell li paregué hora, llançà les magranes a una part del camp, prop d'una tenda d'un gran capità parent del rei moro, e com fonc quasi passada la mijanit, lo foc fonc tan gran e tan espantable que tots n'estaven admirats de les grans flames que llançava. E lo rei e los altres moros, desarmats així com estaven, cuitaren en aquella part on era lo major foc per apagar-lo, e no el pogueren jamés apagar per molta aigua que hi llançassen, ans com més aigua hi llançaven més s'encenia.

Lo virtuós rei d'Anglaterra com véu lo gran foc, armat com estava, ab aquella poca gent que restada li era, isqué de la ciutat e ab gran ànimo ferí en los moros, e feien tan gran destrucció d'ells que era cosa d'espant, que no prenien nengú a mercè.

Com lo rei moro véu tan gran foc e tanta gent sua morta, calcà sobre un ginet e fugí, e recollí's dins un castell que havia pres, qui havia nom Alimburg, e allí féu-se fort ab tots aquells qui del camp eren campats.

Fonc molt admirat ell e tots los altres moros, com eren estats així romputs, car no podien pensar quina era estada la causa de tan gran desbarat, com ells fossen cinquanta vegades més que los cristians. Com los moros foren fugits, los cristians robaren lo camp dels moros, e fonc ja de dia clar, ab grandíssima victòria entraren dins la ciutat.

Lo rei moro, après passats quatre dies, tramès sos ambaixa-

dors ab una lletra de batalla al rei d'Anglaterra, la qual era de la tenor següent:

CAPÍTOL XIII

Lletra de batalla tramesa per lo rei de la Gran Canària al rei d'Anglaterra.

A tu, rei cristià, qui senyorejaves l'illa d'Anglaterra, dic jo, Abraïm, rei e senyor de la Gran Canària, que si tu vols que aquesta guerra fine entre tu e mi e cesse la mortaldat entre lo teu poble e lo meu, si bé jo en esta illa d'Anglaterra sia més poderós que tu no est, així de viles com de castells com de gent e esforç de cavalleria, car si lo gran Déu t'ha donada victòria sobre la mia gent, jo e los meus l'havem haguda de tu e de tots los teus moltes vegades dins la tua pròpria terra, emperò si tu volràs que no hi haja més escampament de sang, entrem en camp clos rei per rei, sots tals pactes e convinences: que si jo venç a tu, tendràs tota Anglaterra sota la mia potestat e senyoria, e em faràs de traït dos-cents mília nobles cascun any, e en la festa del gran Sant Joan vestiràs unes robes mies, les quals jo et trametré, e aquell dia t'hages a trobar en l'una d'aquestes quatre ciutats, ço és, en la ciutat de Londres, o de Conturberi, o de Salasberi, o en esta ciutat de Varoic per ço com ací só estat desconfit. E ací vull que es faça la primera festa, e açò serà en memòria e recordació de la victòria que jo hauré haguda de tu; e si fortuna administra que tu sies vencedor, jo me'n tornaré en la mia pròpria terra e tu restaràs ab pau en la tua, e ab gran repòs e tranquil·litat tu e tots los teus, e més te restituiré totes les viles e castells que ab la mia pròpria mà victoriosa he guanyat e conquest.

Aquestes paraules no són per vanaglòria ne per menysprear la corona real, mas per ço com Déu és gran e darà a cascú la part que per sos mèrits serà mereixedor.

CAPÍTOL XIV

*Com los ambaixadors del rei de Canària portaren la lletra de
batalla al rei d'Anglaterra.*

Partiren dos grans cavallers moros del castell d'Alimburg, los quals trametia lo rei de Canària a la ciutat de Varoic per ambaixadors al rei d'Anglaterra, e ans de llur partida trameteren un trompeta a la ciutat per demanar salconduit.

Com lo trompeta fon al portal de la ciutat, les guardes li digueren que s'esperàs un poc e tornarien-li resposta. Una de les guardes anaren prestament al rei per dir-lo-hi; lo rei, hagut son consell, dix a la guarda que el deixassen entrar. Com lo trompeta fonc dins la ciutat, lo comte de Salasberi parlà ab ell e dix-li:

—Trompeta, jo us dic de part de la majestat del senyor rei que los ambaixadors poden venir salvament e segura, que no els serà fet negun dan.

E lo comte donà-li una roba de seda e cent nobles. Lo trompeta se'n tornà molt content, e ans que los ambaixadors vinguessen, l'ermità dix al rei les següents paraules:

—Senyor, espantem aquests moros de vista: ordene vostra altesa dos grans senyors que isquen al portal per rebre los ambaixadors, e vagen ab molta gent e ben armats, tots en blanc, mas que no porten bacinets al cap, e al portal per guardar aquell estiguen tres-cents hòmens així armats com los altres, e faça l'excel·lència vostra emparamentar tots los carrers per on han a passar, e totes les dones e donzelles així velles com jóvens, qui comportar-ho poran, per les finestres e per los terrats posen draps a l'entorn, tan alts que donen a les dones fins als pits, e cascuna d'estes tinga una armadura de cap. E com los ambaixadors passaran, veuran l'arnès lluir, pensaran que tot és gent d'armes. E los tres-cents qui guardaran lo portal, a les espatles, per altres carrers desviats, isquen per les places e cantons, e com los ambaixadors seran passats, facen així com he dit, fins que sien davant l'altesa vostra. E certament ells pendran gran espant, com veuran tanta gent d'armes ab la batalla que han perduda, que no saben com ne en quina manera; e ara que vegem la molta gent, hauran a creure que socors de moltes gents nos és vengut d'Espanya o de França o d'Alemanya.

Lo rei tingué per molt bo lo que l'ermità havia dit, e tots los de son consell; e així fonc fet. Elegiren al duc de Lencastre e al comte de Salasberi que rebessen los ambaixadors, e ab ells anassen quatre mília hòmens, e cascú d'aquells portàs en lo cap una garlanda de flors. Isqueren fora de la ciutat per recebir los ambaixadors una bona milla. Dix lo duc de Bétafort:

—Digau, pare ermità, puix tantes cerimònies han de fer, los ambaixadors, ¿com trobaran al rei, vestit o despullat, o armat o desarmat?

—Si ira no hi mesclau en vostres paraules —dix l'ermità—, bona demanda feu, emperò veig lo que signifiquen vostres paraules, que és més inclinació de mal que de bé. Per ço com só vell e ermità, me voleu vituperar en lo consell e davant mon senyor lo rei: arreglau-vos en vostre parlar; si no, jo us posaré una brida en la boca que us faré parar a cada pas.

En açò, lo duc se llevà de peus, e mès mans a l'espasa, e dix:

—Si no perquè sou tan vell e portau l'hàbit de sant Francesc, ab aquesta espasa, la qual és venjadora de paraules injurioses, jo us acurçaria les faldes fins a la mitat de la cinta.

En açò lo rei se llevà en peus ab molta ira que tenia, e pres al duc, e llevà-li l'espasa de la mà, e féu-lo posar pres dins una gran torre. E tots los altres senyors que allí eren, pacificaren a l'ermità, segons sa edat e l'hàbit que portava devia perdonar, e ell fonc content perdonar. E jamés lo rei ho admeté, per molts prec e suplicacions que l'ermità e los altres magnats senyors li feren, ans ab un giny lo volia llançar perquè isqués a recebir los ambaixadors.

Estant en aquestes congoixes, portaren nova al rei com los ambaixadors moros venien, e prestament isqueren los qui eren estats elets, ab tot aquell orde damunt mencionat.

Com los ambaixadors foren davant lo rei, donaren-li la lletra de batalla ab la creença ensems, e en presència de tots lo rei féu llegir la lletra. E l'ermità s'acostà al rei e dix-li:

—Senyor, vostra altesa accepte la batalla.

Llavors lo rei dix:

—Jo accepte la batalla, segons les condicions que el vostre rei demana.

E pregà als ambaixadors aturassen allí fins en l'endemà, que els daria major resposta; féu-los molt bé aposentar, e donaren-los totes les coses necessàries per a la humanal vida.

Lo rei aplegà consell general, e en aquell espaï que s'ajustaven l'ermità ab altres senyors se n'anà al rei, agenollà's als seus peus, e besà-li la mà e lo peu, e ab grandíssima humilitat lo suplicà que fos de sa mercè, li volgués donar les claus de la torre perquè pogués traure lo duc, per ço com lo rei les tenia ben guardades. E tantes foren les suplicacions de l'ermità, ab los altres senyors que li ajudaren, que al rei fon forçat donar-les-hi. E l'ermità ab altres anaren a la torre on estava pres lo duc, e allí trobaren un frare qui l'oïa de confessió, car certament ell se tenia per mort, e com sentí obrir la porta, pres tan gran alteració que pensà eixir de seny, pensant que el volien traure per fer-ne justícia.

Com l'ermità lo véu, dix-li:

—Senyor duc, si vós haveu a mi algunes paraules injurioses, e jo a vós, en gràcia e mercè vos demane que em perdoneu, que jo de molt bona voluntat vos perdone.

Com la pau fon feta, tornaren tots al consell, on era lo rei e tots los ducs, comtes e marquesos, e tornaren llegir la lletra del rei moro. E per quant lo rei e tots los altres amaven e reverien a l'ermità, e veien que era home de santa vida, e mostrava molt saber en l'art de la cavalleria, e destre, segons lo seu parlar, en les armes, per tots foren dades les veus que ell primer parlàs; lo qual féu principi a semblant parlar:

CAPÍTOL XV

Com per tots los del consell fon deliberat que l'ermità digués primer son vot sobre la lletra de batalla que tramès lo rei de la Gran Canària al rei d'Anglaterra.

—Puix ab dret natural la raó em força obeir als manaments de vostra excel·lència, mon senyor, e en mostra de mon poc saber e no avisat entendre, no perjudicant les senyories d'aquests magnànims senyors, me manau que jo parle primer en aquest negoci, jo us diré lo que a mi par, per bé que jo conega no ésser digne de

parlar en semblants fets, com jo sia home qui sé molt poc en l'exercici de les armes; emperò no oblidant-me que proteste e demane vènia e perdó, així a mon senyor lo rei com a tots los altres, que si diré algunes coses que no sien ben dites, vos plàcia corregir-les e no vagen en compte de res, com isquen d'home criat en ermitatge, havent més notícia de bèsties feres que no d'armes, emperò, dic, senyor, a vostra altesa, per satisfer a la lletra del gran moro, que diu que a tota sa requesta se vol combatre amb la senyoria vostra cos per cos, e puix acceptada haveu la batalla així com bon rei e virtuós deu fer, no tement los perills de la mort, só de parer que més val al rei mort sobtada que no ésser rei envergonyat; e considerant com lo rei moro sia home fortíssim e de gran ànimo, e diu en la sua lletra que rei per rei vol fer la batalla, tendria per bo que la senyoria vostra, per salvar la promesa fe, e per quant nostre senyor Déu, qui és jutge e coneixedor de veritat, com a ell no li sia res amagat, que l'hajam tot de nostra par, no façam cosa neguna ab engan, si victòria volem haver de nostres enemics; e com siam certs de la indisposició de mon senyor lo rei, qui és molt jove, e de dèbil complexió e visca malaltís, encara que tinga l'ànimo de virtuós cavaller, no seria cosa condecant ne justa que ell entràs en camp clos ab un tan fortíssim home com és lo rei moro, mas lo duc de Lencastre, qui és oncle de mon senyor lo rei, emprenga de fer aquesta batalla, e lo senyor rei se despulle del ceptre e de la corona real, per ço que la gran moro no sia decebut que es combata ab rei.

Acabant l'ermità les darreres síl·labes de ses paraules, se llevaren tres ducs moguts d'extrema ira, ço és: lo duc de Clóceste, lo duc de Bétafort e lo duc d'Atzètera, e ab grans crits començaren a dir que no volien consentir que lo duc de Lencastre entràs en la batalla e fos alçat per rei, com cascú d'ells era més acostat parent del rei, e a qui era més lícit de fer la batalla que no era lo duc de Lencastre.

Lo rei no comportà que més parlassen, sinó que ab forçada veu féu principi a semblants paraules:

CAPÍTOL XVI

*Les raons que lo rei d'Anglaterra fa en lo consell ab los seus
cavallers per entrar en la batalla ab lo rei de la Gran Canària, e
lo que ells li repliquen.*

—Justa cosa és que tan desordenada demanda no sia oïda. Millor fóra que ab dubtoses paraules temptat haguésseu ma voluntat; perquè a mi no plau ni vull que negú de tots vosaltres entre per a mi en la batalla: puix jo l'he acceptada, jo tot sol la vull portar a fi.

Llevà's un gran baró e dix semblants paraules:

—Senyor, perdon-me l'excel·lència vostra del que diré, car lo que vostra altesa diu jamés per nosaltres vos serà consentit. Per bé que nostre senyor Déu vos haja dat lo voler, vos ha llevat lo poder, per quant tots nosaltres coneixem que l'altesa vostra no és hàbil per a tan fort e tan dura batalla com és aquesta; regisca's la senyoria vostra a consell e voluntat de tots nosaltres, car si nosaltres coneixíem la vostra virtuosa persona ésser disposta per a tal mester, de bon gran haguérem adherit al que l'altesa vostra hagués manat.

E tots los altres barons e cavallers lloaren lo que aquest baró havia dit.

—Puix així és que a vosaltres, fidelíssims vassalls e súbdits meus —dix lo rei—, no plau, e coneixeu en mi que no só disposat per a combatre lo rei moro, jo us regracie la molta amor que em mostrau tenir, e disponc de mi enseguint la voluntat de tots vosaltres. Emperò jo vull e man que no sia negú, sots pena de la vida, que tinga tant atreviment que diga que farà per mi la batalla, sinó lo que jo elegiré; e aquell vull que sia per mi i en lloc meu, e en aquell renunciaré la corona, lo regne e lo ceptre real.

Respongueren tots que eren contents. Aprés lo rei féu principi a tal parlar:

CAPÍTOL XVII

Com lo rei d'Anglaterra, ab voluntat de tots sos barons e cavallers, renuncià lo regne, la corona e lo ceptre a l'ermità, que fes la batalla e entràs en camp clos ab lo rei de la Gran Canària.

—Així acostuma afalagar la iniqua fortuna, quan del tot vol destruir al qui engana, que de la sua adversitat alguna part no mostra, perquè aquell a qui prospera contra ella no s'arme. Oh gran infortuni que els molt prosperats en la més alta fortuna acompanya, que no tenint experiència d'adversitat alguna los pocs dans majors estimen e los grans sostenir no poden! E per ço, ducs, comtes e marquesos, e tots los altres súbdits fidelíssims meus, vull manifestar que, puix a la divina Providència és estat plasent que m'ha privat de la força e corporal sanitat, e tots vosaltres me dieu e afermau jo no ésser suficient per entrar en camp clos, volent ensequir a la molta amor e bona voluntat de tots vosaltres, jo done mon lloc, lo ceptre e la corona real, e despull-me de tota ma senyoria, e done-la de bon grat, no constret ni forçat ni ab pactes ni convinences, al meu amat pare ermità, qui ací present és.

Despullà's les seues robes e dix semblants paraules:

—Així com jo em despulle aquestes vestidures reals, e les vist e pose sobre lo pare ermità, així em despulle de tot lo meu regne e senyoria, donant e revestint-lo sobre lo pare ermità, e prec-lo que li plàcia d'acceptar-ho e que faça la batalla per mi ab lo rei moro.

Com l'ermità oí dir semblants paraules al rei, llevà's molt prest per voler parlar, e tots los grans senyors que allí eren d'un acord se llevaren e tingueren tan a prop a l'ermità que jamés lo lleixaren parlar; ans li despullaren l'hàbit que vestia e feren-li vestir les robes reals. E lo rei renuncià tota la sua senyoria sobre l'ermità ab acte de notari, en presència de tot lo consell e ab consentiment de tots los barons. E vistes per lo rei ermità les pregàries de tots los del consell, acceptà lo regne e la batalla, e prestament demanà que li portassen unes armes que li vinguessen bé. Portaren-li'n moltes, emperò de totes quantes li'n portaren no n'hi hagué nengunes que li vinguessen bé al plaer seu.